

I.- PAUL VALÉRY

Anys enllà, quan floria la nostra adolescència, llegíem, en ritme interromput, pètals dispersos d'una rosa blanca, els estudis pel "Narcisse". I una vaga reveria se'ns enduia el pensament. Quin misteri ens atreia i ens cop-sava, del fons de tot de les paraules, quan portavem les mans i els ulls damunt dels versos de Valéry jove? Perquè allò que ens seduïa en ells, no hi ha cap dubte, eren les paraules, i no pas les idees o les imatges. En el sí d'aquells versos, estranys de tan simples com eren, hom constatava clarament la filiació mallarméana del fons i de la forma, però resolta i assimilada amb personalitat ben pròpia per un poeta castigador de sí mateix. Fins aquí, res de molt nou o de molt original. Allò que ens intrigava i ens inquieta va era el problema del mecanisme verbal, en el novell poeta. Era la solució particular que Valéry donava, magnífic de passió dissimulada, al principi estètic mallarméa de la analogia verbal. I en aquell atzar, quan qui escriu aquestes ratlles vivia torturat i lliurat en còs i ànima a la recerca d'un altre caire del mateix problema, però de cara als clàssics i percaçant el ritme propi del català, tot això cristal·litzat avui en el Sistema, Valéry i Apollinaire eren als meus fadigs com la doble ruta que, partint de Mallarmé i de la seva bastida d'obra a fer prenia una direcció paral·lela per un moment i es descompartia fins a caure i fixar-se en dos punts d'arribada diametralment oposats. Oh Mallarmé, mestre mancat, suscitador, però, de mestratges i

d'aventures intel·lectuals insospitades! Apollinaire i Valéry: dos poetes en principi, evidentment. No calia res més que acceptar les formes i les mètriques vulgars (els crítics catalans ingenus en diuen clàssiques) i l'obra pròpia de cada u d'ells hauria rutllat tranquil·lament com un tirabuquet. Aquesta hauria estat, aleshores com avui, la solució dels curts de geni, dels deixebles fidels al mestre, dels universitaris i els seminaristes. El bon recurs era un altre: no acceptar les coses fetes, i entestar-se en fer-ne de pròpies. I Apollinaire trobava el seu ritme (mal resolt, en curs de formació, truncat idiotament per la mort: solució mancada d'una part dels problemes plantejats per Mallarmé). I Valéry cercava el seu, i avui el troba. De l'"Album de vers anciens", on la empremta mallarméana és humida i porugament adaptada al peu no ben segur de Valéry, a la pompa esbiaixada i resonant de "Charmes", i al platonisme alexandrinat d'aquest "Eupalynos" obsessionant (Atenes passada per París), el treball de la llavor de Mallarmé dins de Valéry no ha minvat ni un instant. I no ens errarem, em sembla, si ens atrevim a dir que de tots els radis de foc que s'escorren encara del caliu mallarméa, Paul Valéry és el més ben estructurat i l'únic que arribarà, tot ho fa preveure, a les darreres conseqüències i al born inassolit de perfecció.

Hi ha èpoques, en la vida de la poètica, en les quals sembla que tot esforç i tota asi-

ració sigui preparatòria; són períodes d'anhel, edats llargues o curtes que tracen i esbrocen les senderes de les solucions a venir. I, de sobte, sense soroll ni anunci, apareix el poeta qui corona, magnífica, justifica la tasca dura dels preparadors. Un d'aquest poetes és Paul Valéry. I hom remarca desseguida amb curiositat la gran puixança ordenadora, la noble facultat asserenadora que tenen aquest poetes fitadors damunt les discussions i la barreja que els envolta. Després de les lluites intel·lectuals dels darrers vint-i-cinc anys a França, no us sembla que l'obra de Paul Valéry fa com un plàcid pedró de descans? No trobèu que els seus versos donen una emoció i una sensació de normalitat sota la llum? A mí, Paul Valéry em fa l'efecte d'un poeta complet, i els que el volten, predecessors o successors, em semblen poetes parcials. I al costat de l'interès que m'inspira Paul Valéry, els altres s'encorben sota el fardell de la indiferència i es fonen com dins d'un núvol de boira.

La voluntat immortal de la llengua francesa: heu's aquí la llissó de Paul Valéry. La certitud de que cal posar tothora les tradicions antigues a l'ordre del dia actual: heu's aquí el secret del poeta fort. Tot escriptor fidel al ritme del seu verb, és un relligador de tradicions, i un redemptor dels mitjos literats que li fan de coixi i que aspiren a lligar-se amb les tradicions sense aconseguir-ho. Hi ha un estudi a fer sobre els imponderables tècnics, sobre els lligams d'atmosfera pensant i actuant qui uneixen i posen en un mateix pla ideològic i poètic, per exemple, Mallarmé i Racine. Tota aquella llum daurada i lenta, una mica fadigada, com un raig de sol que rellisqués damunt de púrpura; tot aquest ruïlar tremolós, com de llum de lluna damunt cristall i argent; tota la gran nefedat de marbre rentat, o, millor encara, de rosada damunt de marbre

blanc; tota la fina austeritat incisiva, tallada i angulosa, més en arestes que en profunditats, de l'estil i el contingut de les obres dels Grans Segles de França, no és, a fi de comptes, el canemaç vetust damunt el qual Mallarmé un dia i Valéry avui broden i pinten amb la seda i la llana de l'esperit modern el feixuc tapís mural de l'obra pròpia? Partint de Racine i Boileau per la dreta i de Descartes i Pascal per l'esquerra, Mallarmé inicia una curva de neo-classicisme (parlèm francament: de neo-acadèmisme) que fineix i s'equilibra amb Valéry, dintre la gran demostració geomètrica de la tradició intel·lectual del lirisme verbal francès. Per dir-ho amb paraules del propi Paul Valéry: són personatges del mateix tanymany dintre el repartiment de la gran Comèdia Intel·lectual del poble llur. Anti-retòrics per excel·lència, ja no cal dir-ho; anti-retòrics com els clàssics francesos, Mallarmé i Valéry; anti-retòrics per superació de la retòrica, i pel fet d'ésser uns manejadors de la paraula, i uns retalladors i uns encaixadors de la paraula corpòria. Com Apollinaire en un grau més enllà. Com Joan Salvat-Papasseit en un grau més ençà.

Paul Valéry en un acadèmic per dret propi, i jo dono sempre a la paraula "acadèmisme" una acepció tota platònica. Acadèmic a partir no ja de la seva primera obra, sinó de la seva primera fita intencional per suscitar l'obra. Paul Valéry, que no té del simbolisme res més que la voluptat i la embriaguesa humanística de l'imatjar, clou i altifica la disbauxa imaginal que era el pès mort del simbolisme. Paul Valéry és un vaixell molt elegant que va partir de la badia de Mallarmé per emprendre un viatge la fi del qual era desconeguda. Gosariem dir que el port d'arribada té aquest nom: "Acadèmia Francesa". I desitgèm amb tot el nostre entusiasme d'escriptors joves que aviat arribi a port.

A. ESCLASANS

Estudi per a retrat, per Josep F. Ràfols

3.- JOSEP F. RAFOLS Nat a Vilanova i Geltrú, l'any 1889

Home plè de bondat, excel·lentment dotat per a ésser un mur de contenció a la comprensió de les belles arts, En Josep F. Ràfols no sap limitar aquella admiració que tots sentim per allò que no som capaços de fer, a un culte merament platònic, i dibuixa: veu's aquí el seu gran defecte, sols superat per un altre: exposa els seus dibuixos.

(Josep Llorens i Artigas, a «La Veu de Catalunya», 3 de juny 1919)

En Ràfols com els artistes del Renaixement, com els artistes del XVI i a França i Itàlia, i modernament a Catalunya, d'una manera eminent entre altres En Rigalt, En Fortuny i En Martí i Alsina, estudia el natural amb un concepte intel·ligent i sensible alhora. Ço que l'interessa a ell, d'vant el natural, no és un aspecte confós o bé un moment fugitiu, sinó una observació atenta; llavors sap explicar-nos les coses que veu saviament. Ell sap dir-nos dels contorns graciosos de les muntanyes, les línies elegants d'un vas i d'una flor, ço que de característic hi ha en la faç d'una joveneta.

(D. Carles, a «Vell i Nou», novembre 1920)

En Josep F. Ràfols, arquitecte de positiu talent i dibuixant d'una forta delicadesa, resulta potser actualment entre nosaltres el que contra amb més gràcia i amb més passió alhora la «línia fina» que hon. admira en els dibuixos d'Ingres, el Rafael de Montauban.

(Josep Maria Junoy, a «La Veu de Catalunya», 26 d'agost 1923)

Quan la pomera ja no llevi fruit
i sigui eixorca la darrera fembra
i el camp oblidí la saó i la sembra
i es fonguí el món—com un coët—pel buit;

quan sigui el sol dels nostres ulls després
i ja la lluna no ens ombregi els passos,
i del petó i la pressió de braços
dels cossos fèrvids ja no en quedi res:

jo encara, amada, he d'esperar-te enllà.
L'esperit teu al meu redós vindrà,
net de desig, en un silenci d'or.

I sentiré, en la nuditat suprema,
com una mà que m'engrapés el cor
i l'expremés en sanguejant verema.

Joan MINGUEZ